

кованого суб'єкта фінансових правовідносин є ознаки протиправності, що його поведінка є не-правомірною. А для підпорядкованого суб'єкта важливо відстояти правомірність своїх дій. Задля цього використовується цілий арсенал доказів, створюється доказова база.

Публічні фінансові права охороняються законом, за виключенням випадків, коли їх здійснення суперечить призначенню цих прав у правовій державі. Отже, суб'єкти фінансових правовідносин, здійснюючи свої права, діють в межах правової поведінки. Їхні дії чи бездіяльність можуть бути як правомірними, так і неправомірними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волков А.В. Принцип недопустимости злоупотребления гражданскими правами в законодательстве и судебной практике (анализ более 250 судебных дел о злоупотреблении правом) / А.В. Волков. – М. : Волтерс Клувер, 2010. – 960 с.
2. Сенчищев В.И. О понятии обременения права / В.И. Сенчищев // Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. – 2003. – № 5. – С. 97.
3. Волков А.В. Теория концепции «злоупотребление гражданскими правами» / А.В. Волков. – Волгоград : Станица-2, 2007. – 352 с.
4. Егоров Н.Д. О понятии субъективного права / Н.Д. Егоров // Правосубъектность по гражданскому и хозяйственному праву. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1983. – 197 с.

5. Толстой Ю.К. К теории правоотношения / Ю.К. Толстой. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1959. – 88 с.

6. Александров Н.Г. Законность и правоотношения в советском обществе / Н.Г. Александров. – М. : Юриздат, 1955. – 176 с.

7. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / М.О. Стефанчук. – К., 2006. – 202 с.

8. Матузов Н.И. Личность. Права. Демократия: теоретические проблемы субъективного права / Н.И. Матузов. – Саратов : Изд. Саратовского ун-та, 1972. – 290 с.

9. Резнікова В.В. Зловживання процесуальними правами: господарсько-процесуальний аспект проблеми / В.В. Резнікова // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3 (4). – С. 124–137.

10. Крусс В.И. Злоупотребление правом : [учеб. пособие] / В.И. Крусс. – М. : Норма, 2010. – 176 с.

11. Загальна теорія держави і права (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції) : [навч. посіб.] / за ред. О.В.Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.

12. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О.Ф. Скакун. – К. : Правова єдність, 2010. – 525 с.

13. Малиновский А.А. Злоупотребление правами налогоплательщика: сравнительно-правовые аспекты / А.А. Малиновский // Вестник МГИМО. – 2013. – № 2 (29). – С. 156–161.

УДК 342.7

ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМИ ІНСТАНЦІЙНОГО СУДОВОГО КОНТРОЛЮ: КАСАЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Ярошенко В.І., здобувач
кафедри адміністративного права
Інститут права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом

У статті на основі аналізу наукових досліджень та бачення діючих працівників судових органів узагальнено думки щодо оптимізації форми інстанційного судового контролю: касаційного перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві України.

Ключові слова: адміністративна юстиція, оптимізація системи судочинства, Верховний Суд України, автономія адміністративних судів, касаційний суд найвищої інстанції.

В статье на основе анализа научных исследований и видения действующих работников судебных органов обобщены мнения относительно оптимизации формы инстанционного судебного контроля: кассационного пересмотра судебных решений в административном судопроизводстве Украины.

Ключевые слова: административная юстиция, оптимизация системы судопроизводства, Верховный Суд Украины, автономия административных судов, кассационный суд высшей инстанции.

Yaroshenko V.I. QUESTION FORM OPTIMIZATION OF INSTANCE JUDICIAL REVIEW, APPELLATE REVIEW COURT DECISIONS IN ADMINISTRATIVE JUSTICE UKRAINE

In the article based on the analysis research and vision of the current employees of the judiciary summarizes the opinions regarding the optimizing form of the authority of judicial control: the cassation review of judgments in administrative court proceedings of Ukraine.

Key words: administrative justice, optimization of the court system, Supreme Court of Ukraine, autonomy of the administrative courts, court of cassation in a higher court.

Актуальність теми. 4 березня 2016 року створено Асоціацію адміністративних суддів України. Головною ідеєю створення Асоціації є розвиток й утвердження адміністративної юстиції в Україні та зміцнення довіри до адміністративної юстиції в суспільстві. Підсилення незалежності суддів в адміністративному судочинстві є важливим завданням для України як демократичної держави.

Звісно, адміністративні суди повинні мати достатній, або навіть підвищений, рівень захисту своєї незалежності, оскільки саме вони розглядають спори з органами державної влади.

Очевидно, що адміністративне судочинство в Україні має бути окремою системою, яка повністю незалежна від адміністративних органів і судів загальної юрисдикції. Щодо нас, то ми

підтримуємо позицію запровадження трьохланкової судової системи, але адміністративне судочинство при цьому має бути відокремленою системою.

Постановка проблеми. Процес оптимізації системи адміністративного судочинства полягає, зокрема, у посиленні ролі Верховного Суду та фактично утвердженні його як єдиного найвищого суду касаційної інстанції в судовій системі України. Реорганізація одного з інститутів нашої держави та суспільства – інституту адміністративного судочинства, де судді не є простими арбітрами, а людина не повинна залишатися сам на сам проти величезного апарату владних суб'єктів – є першочерговою задачею в рамках проведення адміністративної реформи.

Мета статті – проаналізувати результати діяльності судів касаційної інстанції в адміністративному судочинстві України щодо отриманих весною минулого року Верховним Судом України повноважень з прийняття завершального рішення по справі, що переглядається, яке все частіше використовує найвищий орган судової влади на практиці, та визначити думки про необхідність збереження незалежного статусу за судами адміністративної юрисдикції в системі судоустрою України.

Виклад основного матеріалу. Тільки за січень – лютий 2016 року в порядку адміністративного судочинства до суддів Вищого адміністративного суду України надійшло 5 744 справи та матеріалу.

З урахуванням справ і матеріалів, не розглянутих на початок цього року, на розгляді Вищого адміністративного суду України перебувало 32 809 справ і матеріалів. Загальна кількість судових рішень, якими закінчено розгляд справ і матеріалів, становила 9 097 судових рішень.

Водночас до Верховного Суду України надійшло для розгляду у 2015 році 11,8 тис. справ і матеріалів, що в 9,6 разів більше, ніж у 2014 році. Це є наслідком, насамперед, розширення повноважень Верховного Суду України та отримання громадянами права безпосереднього звернення із заявою про перегляд судового рішення до найвищої судової інстанції, що стало можливим з прийняттям 12 лютого 2015 року Закону України № 192-VIII «Про забезпечення права на справедливий суд» [6].

Незалежність суддівських інстанцій адміністративного судочинства – це багатоскладове поняття, яке включає фінансовий аспект, особистий аспект і міцну законодавчу підтримку. Справедливий судовий розгляд у розумні строки на засадах законності та верховенства права незалежним та неупередженим судом стане можливим також завдяки прийняттю відповідних конституційних положень. Йдеться про запропоновані на розгляд законодавця зміни до Конституції, які стосуються так званої реорганізації системи судоустрою. Венеціанська комісія фактично схвалила створення незалежної системи адміністративних судів на чолі з Верховним судом як судом найвищої інстанції в адміністративних справах. Навіть попри складну в українських реаліях рекомендацію Венеціанської комісії ліквідувати вищі спеціалізовані суди, європейські експерти все ж роблять виняток для адміністративних судів, для яких пропонується повна автономія.

Автономна система адміністративних судів має забезпечувати розгляд справ у сфері публічно-правових відносин, починаючи першою

інстанцією апеляційного перегляду а завершуючи касаційною інстанцією, якою має стати спеціалізований касаційний суд – Верховний адміністративний суд, рішення якого буде остаточним.

Для застосування Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод як джерела права в адміністративному судочинстві важливо розуміти поняття «сфера публічно-правових відносин» (п. 1 ст. 2, ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України). Лише за таких умов можна говорити про наявність необхідності існування автономної системи адміністративних судів та дотримання рекомендацій європейських експертів [3].

Такий підхід є цілком виправданим, оскільки дозволить забезпечити швидкий та якісний розгляд справ у сфері публічно-правових відносин, сформувати єдину судову практику та уможливити побудову в Україні правової держави й виховання громадянської спільноти [2].

Зважаючи на специфічність публічно-правових відносин, де однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень, розуміємо, що тільки автономна система з окремим вищим судовим органом зможе забезпечити реальний захист прав, свобод та законних інтересів у сфері публічно-правових відносин та створити реальний, дієвий механізм гарантування незалежності адміністративних судів від будь-якого політичного впливу.

Звертаємо увагу, що в рішеннях Європейського суду з прав людини, ухвалених у справах «Павлюлінець та інші проти України», «Буланов та Купчик проти України», «Перетяка та Шереметьєв проти України», констатовано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 1 Першого протоколу до неї у зв'язку з порушенням права доступу до суду, яке не може бути обмеженим таким чином або в такій мірі, що буде порушена сама сутність доступу до касаційного оскарження в розумні строки, а також ст. 13 цієї Конвенції у зв'язку з тим, що заявники не мали ефективного засобу захисту порушених прав та доступу до правосуддя в касаційній інстанції [5]. Сталося це як наслідок порушення принципів, які покладено в основу адміністративного судочинства в касаційній інстанції.

Суддя Конституційного Суду України Олександр Пасенюк у інтерв'ю зазначав: «На відміну від цивільного судочинства, принципи верховенства права і законності мають особливе значення в адміністративному судочинстві на всіх його стадіях, а змістовне наповнення принципів змагальності та диспозитивності є дуже специфічним. Особливим принципом, властивим лише адміністративному судочинству, є принцип офіційного з'ясування обставин у справі, або принцип офіційності. Останній полягає в активній ролі суду, і за своїм змістом полегшує дію принципів змагальності і диспозитивності. Наявність принципу офіційності обумовлена специфікою публічно-правових відносин, яка полягає в тому, що в учасників таких правовідносин, як правило, нерівні можливості».

Інстанційність як принцип організації судової системи в адміністративній юрисдикції України не згадується. Проте він, на нашу думку, випливає із принципу верховенства права, а саме із такої засади, як необхідність обмеження владного свавілля. Так, принцип розподілу влади передбачає, що одним із основних засобів

контролю за публічною адміністрацією є суд. Водночас потрібен контроль і за судом. З огляду на незалежність суду такий контроль може здійснювати знову ж таки суд, але з дотриманням усіх вимог справедливості [4].

У Конституції безпосередньо згадуються дві функції інстанційного контролю: апеляційний перегляд та касаційний контроль. При цьому Основний Закон прямо не зазначає, яка з цих функцій якою із судових ланок виконується [1].

Перебудова систем адміністративних судів поєднана із перерозподілом між ними процесуальних і організаційних функцій. Щоб виконати це завдання, крім власне базових організаційних принципів територіальності та спеціалізації, необхідно враховувати ще й загальні вимоги щодо судового процесу, зокрема ефективності (п. 3.2 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 5 вересня 2010 року № 19-рп/2010), своєчасності (п. 3.2 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2009 року № 16-рп/2009), справедливості (п. 8 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2010) [7; 8].

Підсумовуючи, зазначимо, що за десять років існування адміністративні суди довели життєву необхідність своєї діяльності для громадян України як такі судові органи, що насамперед повинні захищати права громадян у відносинах з владними структурами.

Виділення системи адміністративних судів – це не тільки логічний етап завершення судової реформи в Україні, а й забезпечення більшої незалежності адміністративних судів як від політики, так і від інших судових інституцій. Крім того, адміністративні суди значно відрізняються від судів загальної юрисдикції. Відрізняються процес, принципи, підходи, тому об'єднувати адміністративні суди із судами загальної юрис-

дикції некоректно і з точки зору специфіки їхньої роботи. Це пояснюється насамперед особливістю адміністративних судів: вони розглядають справи проти держави, а також специфікою адміністративного судочинства, аргументацією та складом суддів цієї ланки.

Висновки. Отже, вдосконалити судову практику з цієї категорії справ легше та ефективніше за умови наявності спеціалізації адміністративних судів, а якість судових рішень буде вищою за умови вузької суддівської спеціалізації в зазначеній галузі з зосередженням повноважень судового контролю за судами нижчих інстанцій у найвищій судовій інстанції – Верховному Суді України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конституційні аспекти судової реформи : зб. текстів виступів на наук.-практ. конф. – Х., 2008. – 164 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Наук.-практ. коментар / за заг. ред. Р. Куйбіди. – 2-е вид., доп. – К. : Юстиніан, 2009. – 976 с.
4. Пасенюк О. Єдність практики залежить не від кількості інстанцій, а від кваліфікації суддів / О. Пасенюк // Закон і бізнес. – 2015. – № 37 (1231). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vasu.gov.ua/publikazii>.
5. Застосування практики європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві : [посібник для суддів]. – 2-е вид, випр. і доп. – К, 2015. – 165 с.
6. Рекомендації спільного засідання представників органів судової влади України щодо підсумків роботи судів у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/5F527D74F16CA](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/5F527D74F16CA).
7. Рішення Конституційного Суду від 20 червня 2009 року № 16-рп/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 60. – Ст. 2418.
8. Рішення Конституційного Суду від 5 вересня 2010 року № 19-рп/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 60. – Ст. 2418.